

АПОКОПА ІЗ СУФІКСАЦІЄЮ У ВАРІАНТАХ ВЛАСНИХ ІМЕН ЖИТЕЛІВ МАНЕВИЧЧИНИ

Оксана НЕСТЕРЧУК (Луцьк)

У статті проаналізовано варіанти імен жителів Маневиччини, утворені за допомогою апокопи та апокопи із суфіксацією. Виявлено малопродуктивні та непродуктивні словотвірні типи із зменшено-пестливими та згрубілими відтінками у значенні.

Ключові слова: власні імена, варіанти, апокопа із суфіксацією, малопродуктивні та непродуктивні типи.

This articles analysed variants of the names habitants of Manevichchinu, formed by apokopi and apokopi with a suffix. Found out underproductive and unproductive word-formation types from diminished-tender and by zgrubilimi tints in a value.

Keywords: proper names, variants, apokopa with a suffix, underproductive and unproductive types.

Ономастичний простір української мови має істотне значення для вивчення історії, етнографії, адміністративно-юридичної практики, для впорядкування офіційних документів населення та ін.

З другої половини ХХ ст. зростає інтерес до вивчення особових власних імен в історичному аспекті. У цей час надруковані монографічні дослідження та окремі статті Л. Л. Гумецької, М. Л. Худаша, М. О. Демчук, Р. Й. Керсти, І. І. Ковалика, І. М. Желєзняк, М. І. Сенів, І. Д. Сухомлина, Р. І. Остаха, В. О. Шевцової. Сучасний стан цього класу антропонімів ґрунтовно вивчено і проаналізовано такими мовознавцями, як П. П. Чучка, Л. В. Кракалія, О. Ю. Карпенко, О. Ю. Касім, Т. Д. Космакова та ін.

Хоча в останні роки зросло число дослідників та нових праць із динаміки та частотності імен, етимології, фонетичного, морфологічного та словотвірного складу імен та їхніх варіантів із різних регіонів України, однак антропонімія Волинського Полісся, зокрема словотвірний аналіз варіантів власних особових імен жителів Маневицького району ще не досліджений. Сучасний матеріал цього регіону частково залучений у «Словнику варіантів власних імен північно-західної України» [3], де об'єктом уваги були тільки варіанти імен, що найчастіше утворені за допомогою суфіксації та усічено-суфіксальним способом. Щодо регресивного (усічуваного) способу одностайної думки серед науковців не має. Одні ономасти зараховують

афери́зу, синкопу, апокопу до словотві́рних ва́ріантів (Л. В. Кракалія, І. Д. Сухомлин, Т. Д. Космакова, П. П. Чучка), інші відносять до фонетичних (В. О. Шевцова, О. Л. Гвоздева, К. А. Охомуш, О. В. Суперанська) [2, с. 135].

Найчастіше ва́ріанти і́мен жителі́в Маневиччини утворені за допомогою апокопи або апокопи одночасно із суфіксацією, які не можуть вживатися самостійно.

У статті робимо спробу проаналізувати ва́ріанти і́мен жителі́в Маневицького району Волинського області, що постали внаслідок апокопи із суфіксацією. Виявити утворені ва́ріанти і́мен усіченням вкінці і́мені з суфіксацією та без неї, указавши продуктивні і непродуктивні суфікси.

Матеріал зібраний експедиційним методом у 31 населеному пункті Маневиччини.

Апокопа в утворенні ва́ріантів чоловічих і́мен:

Ана́н' || *Гана́н'* || *Гано́н'* (Велика Яблунька, Гораймівка, Граддя, Довжиця, Загорівка, Кам'януха, Комарове, Кукли, Мала Яблунька, Матейки, Новоукраїнка, Оконськ, Розничі, Рудники, Семки, Старий Чорторійськ, Тельчі, Хряськ, Цміни, Чорниж); *Анато́л'* (Гораймівка, Козлиничі, Матейки, Новосілки); *Арка́д'* (Комарове); *Бо́ра* (Комарове, Новоукраїнка, Розничі, Рудка, Рудники, Тельчі); *Вавр'і́н* < Лаврентій (Комарове, Куликовичі, Новосілки, Тельчі); *Ва́с'а* || *Ва́с'о* (Велика Осниця, Гораймівка, Граддя, Довжиця, Заріччя, Загорівка, Кам'януха, Красноволя, Кукли, Мала Осниця, Матейки, Нічогівка, Новосілки, Новоукраїнка, Оконськ, Рудники, Северинівка, Семки, Старий Чорторійськ, Тельчі, Цміни, Чорниж); *Ви'та́л'* (Будки, Велика Осниця, Граддя, Заріччя, Красноволя, Кукли, Куликовичі, Мала Осниця, Матейки, Розничі, Рудка, Рудники, Старий Чорторійськ, Тельчі, Цміни, Чорниж); *Воло́д'а* (Будки, Велика Яблунька, Гораймівка, Довжиця, Заріччя, Кам'януха, Комарове, Красноволя, Кукли, Куликовичі, Мала Яблунька, Матейки, Нічогівка, Новоукраїнка, Оконськ, Розничі, Рудка, Рудники, Северинівка, Семки, Тельчі, Чорниж); *Ге́л'о* < Ілля (приставний [г] та фонетична зміна [і] на [е] (Заріччя); *Ге́рас'* (Комарове); *Григо́р* || *Гри́гор*

(Будки, Красноволя, Матейки, Розничі, Рудка, Чорниж); *Дán'o* < Данило (Оконськ, Северинівка, Цміни); *Д'óма* < Дем'ян (Оконськ); *Йевтух* || *Йувтух* < Євтихій (Гораймівка, Красноволя, Куликовичі, Матейки, Нічогівка, Рудники, Чорниж); *Зén'o* || *Зін'a* || *З'ін'a* < Зиновій (Козлиничі, Новосілки, Семки, Хряськ); *Зос'* < Зосим (Нічогівка, Новосілки, Тельчі); *Йós'o* < Йосип (Рудка); *Калén* < Каленик (Кукли); *Каліна* < Каленик (Гораймівка, Красноволя, Матейки, Старий Чорторійськ, Тельчі); Очевидно, варіант *Калина* виник унаслідок фонетичного зближення імені *Каленик* з апелятивом *калина*. *Клим* < Климентій (Будки, Велика Яблунька, Гораймівка, Кам'януха, Козлиничі, Красноволя, Кукли, Мала Яблунька, Матейки, Нічогівка, Новосілки, Новоукраїнка, Оконськ, Рудка, Рудники, Северинівка, Старий Чорторійськ, Тельчі, Чорниж); *Кóст'a* || *Кост'* (Гораймівка, Красноволя, Матейки, Нічогівка, Новоукраїнка, Рудники); *Ку́з'a* < Кузьма (Будки, Кам'януха, Комарове); *Лев* < Левко (Велика Осниця, Старий Чорторійськ); *Мифод'* < Мефодій (Матейки); *Овэрко* || *Говэрко* || *Гувэрко* < Оверкій (Заріччя, Кам'януха, Козлиничі, Комарове, Красноволя, Нічогівка, Новосілки, Новоукраїнка, Рудники, Семки, Старий Чорторійськ, Тельчі, Хряськ, Цміни, Чорниж); *Оксén'* || *Гоксén'* || *Оксéнт* < Оксентій (Велика Яблунька, Довжиця, Заріччя, Кам'януха, Куликовичі, Новоукраїнка, Розничі, Рудники, Тельчі, Хряськ); *Олэкса* < Олексій (Довжиця, Комарове, Чорниж); *Пét'o* || *Пét'a* (Будки, Велика Яблунька, Гораймівка, Довжиця, Заріччя, Кам'януха, Козлиничі, Комарове, Красноволя, Кукли, Куликовичі, Матейки, Новосілки, Новоукраїнка, Оконськ, Рудка, Рудники, Северинівка, Старий Чорторійськ, Хряськ, Цміни, Чорниж); *Терén'* < Терентій (Чорниж);

Т'іма < Тимофій (Розничі); *Фед'* || *Хвед'* (Новоукраїнка, Рудники); < Федір; *Фéd'a* || *Хвéd'a* < Федір (Велика Осниця, Гораймівка, Заріччя, Красноволя, Куликовичі, Мала Осниця, Матейки, Новоукраїнка, Рудка, Старий Чорторійськ); *Хвéдо* < Федір (Заріччя); *Федóс'* || *Хведóс'* < Феодосій (Будки, Велика Осниця, Велика Яблунька, Гораймівка, Довжиця, Загорівка, Кам'януха, Комарове, Красноволя, Куликовичі, Мала Осниця, Матейки,

Нічогівка, Новосілки, Новоукраїнка, Розничі, Рудники, Старий Чорторійськ, Цміни, Чорниж); *Йу́ра* (Будки, Велика Осниця, Велика Яблунька, Гораймівка, Граддя, Довжиця, Заріччя, Кам'януха, Комарове, Красноволя, Кукли, Мала Осниця, Мала Яблунька, Матейки, Нічогівка, Новосілки, Новоукраїнка, Оконськ, Рудка, Рудники, Северинівка, Старий Чорторійськ, Тельчі, Цміни, Чорниж).

Чоловічі варіанти імен, утворені за допомогою апокопи із суфіксацією.

Зафіксовані варіанти імен, утворені додаванням суфікса до усічення:

-ак: *Ступа́к* < Степан (Козлиничі);

-ів: *Лавр'ів* < Лаврін (Комарове);

-ик: *Га́врик* < Гаврило (Розничі, Цміни); *Ки́рик* < Кирило (Комарове, Цміни);

-ік: *Ва́л'ік* < Валентин (Гораймівка, Матейки, Новоукраїнка, Рудники); *Го́рд'ік* < Гордій (Розничі); *Ро́ст'ік* < Ростислав (Гораймівка, Красноволя, Куликовичі, Матейки, Нічогівка, Новоукраїнка, Рудники);

-к-о: *Йо́с'ко* < Йосип (Довжиця, Комарове); *Оксéн'ко* < Оксентій (Рудники); *Оме́л'ко* || *Гоме́л'ко* < Омелян (Велика Осниця, Заріччя, Кам'януха, Комарове, Кукли, Мала Осниця, Новосілки, Рудка, Северинівка, Старий Чорторійськ, Тельчі, Цміни); *Они́с'ко* || *Гоні́с'ко* < Онисій (Велика Яблунька, Загорівка, Кам'януха, Комарове, Куликовичі, Мала Яблунька, Новоукраїнка, Розничі, Рудники, Семки, Старий Чорторійськ);

-л': *Арка́л'* || *Гарка́л'* (Хряськ);

-н': *Грин'* < Григорій (Рудники); *Ма́н'* < Мусій (Гораймівка); *Тара́н'* < Тарас (Новоукраїнка, Рудники);

-оц'-о: *Маро́ц'о* < Марко (Рудка);

-с': *Андро́с'* < Андрон (Комарове, Розничі); *Анто́с'* || *Ганто́с'* < Антон (Велика Яблунька, Комарове, Мала Яблунька, Старий Чорторійськ, Тельчі); *Іва́с'* (Довжиця, Граддя, Рудники, Старий Чорторійськ); *Миха́с'* (Довжиця);

- т'-а**: *Міт'а* < Мефодій (Матейки);
- ун**: *Трос'ун* < Трохим (чергування) (Гораймівка, Красноволя);
- ун'**: *Андр'ун'* || *Гандр'ун'* (Гораймівка, Матейки, Новоукраїнка, Старий Чорторійськ, Тельчі, Цміни);
- ус'**: *Андр'ус'* || *Гандр'ус'* (Гораймівка, Заріччя, Красноволя, Матейки, Розничі, Рудники, Цміни);
- ух-а**: *Андр'уха* || *Гандр'уха* (Новосілки, Новоукраїнка, Рудка, Цміни);
- уш-а**: *Андр'уша* (Кам'януха, Новоукраїнка, Рудники, Тельчі, Цміни);
Кируша (Кам'януха);
- х-а**: *Ваха* < Василь (Новоукраїнка, Рудники); *Воха* < Василь (Рудники); *Тим'оха* < Тимофій (Новоукраїнка);
- ц'**: *Гриц'* (Будки, Велика Осниця, Велика Яблунька, Гораймівка, Граддя, Довжиця, Загорівка, Заріччя, Кам'януха, Козлиничі, Комарове, Красноволя, Кукли, Куликовичі, Мала Осниця, Мала Яблунька, Матейки, Нічогівка, Новосілки, Новоукраїнка, Оконськ, Розничі, Рудка, Рудники, Северинівка, Семки, Старий Чорторійськ, Тельчі, Хряськ, Цміни, Чорниж);
Миц' < Митя < Дмитро (Будки, Рудка);
- ц'-ек-о**: *Гнац'ейко* < Гнат (Загорівка);
- ц'-к-о**: *Стец'ко* < Степан (Матейки, Рудники). Варіант *Стец'* не зафіксований серед жителів Маневицького району, а тільки у Ратнівському районі. Тому такий варіант розглядаємо як усічено-суфіксальний.
- ш**: *Тим'ош* || *Тим'іш* || *Тим'іш* (Будки, Велика Яблунька, Загорівка, Кам'януха, Козлиничі, Оконськ, Рудка, Северинівка, Старий Чорторійськ, Хряськ, Цміни), що додаються до відкритого складу і був продуктивним словотворчим формантом у XVI ст. [1, с. 92–93].
- ш-а**: *Ант'оша* (Велика Осниця, Козлиничі, Комарове, Тельчі); *Тим'оша* || *Тим'оша* < Тимофій (Гораймівка, Заріччя, Кам'януха, Красноволя, Кукли, Матейки, Нічогівка, Новосілки, Розничі, Рудники, Старий Чорторійськ, Цміни, Чорниж); *Тр'оша* < Трохим (Оконськ, Розничі);

-шк-о: *Терéшко* < Терентій (Будки, Велика Осниця, Гораймівка, Кам'януха, Козлиничі, Комарове, Красноволя, Кукли, Куликовичі, Нічогівка, Оконськ, Розничі, Рудка, Рудники, Северинівка, Старий Чорторійськ, Тельчі, Хряськ, Чорниж). В. О. Шевцова, досліджуючи лівобережні пам'ятки XVII – XVIII ст., варіант імені *Терешко* вважає утвореним від *Терех* (Терентій → *Терех* → *Терешко*), виділяючи суфікс -к-о. [4, с. 58]. Однак, ми проводимо словотвірний аналіз на сучасному етапі, тому *Терешко*, *Антошко* відносимо до апокопи із суфіксом **-шк-о** від Терентій та Антон, бо нами варіанти *Терех*, *Антох* жодного разу не зафіксовані.

Отже, серед досліджуваних антропонімів, найпопулярнішими чоловічими варіантами імен жителів цієї території є *Анан'*, *Вас'а*, *Волод'а*, *Клим*, *Оксén'*, *Омél'ко*, *Пёт'о*, *Федóс'*. З наведеного ономастичного матеріалу зрозуміло, що усічення кінця імені відбувається у довгих офіційних іменах.

Для творення демінутивних форм використані здрібніло-пестливі суфікси, насичені експресією: **-ик**, **-ік**, **-к-о**, **-оц'-о**, **-с'**, **-т'-а**, **-ун'** || **-ун**, **-ус'**, **-уш-а**, **-ц'-ек-о**, **-ш-а**, **-шк-а**, **-шк-о**, надаючи іменному варіанту пестливості, ніжності. До суфіксів, які надають згрубілого відтінку розмовним чоловічим варіантам, відносимо **-ак**, **-ух-а**. Нейтральними щодо емоційного забарвлення є варіанти імен із суфіксами **-л'**, **-н'**, **-ц'**, **-ш**.

Так, в утворенні чоловічих імен використано продуктивні суфікси: **-к-о**, **-с'**, **-шк-о**. До малопродуктивних суфіксів відносимо **-ік**, **-н'**, **-х-а**, **-ш-а**, **-шк-о**. Всі інші суфікси непродуктивні.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Розалія Йосипівна Керста / [відп. ред. Л. Л. Гумецька]. – К. : Наукова думка, 1984. – 151 с.
2. Кравченко Л. О. До питання класифікації розмовно-побутових варіантів імен / Л. О. Кравченко // Актуальні питання антропоніміки : зб. матеріалів наук. читань пам'яті Ю. К. Редька / [відп. ред. І. В. Єфименко]. – К. : Видавничий дім «Академперіодика» НАН України, 2005. – С. 130–137.

2. Словник варіантів власних імен північно-західної України. А-Я. / [упоряд. Г. Л. Аркушин]. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 370 [1] с.

4. Шевцова В. О. Суфіксальний словотвір особових чоловічих імен (на матеріалі середньонадніпрянських лівобережних пам'яток другої половини XVII – першої половини XVIII ст.) / В. О. Шевцова // Мовознавство. – 1979. – № 2. – С. 57–61.